

DİLİN AFETLERİ*

Yüce dinimiz fertler arasındaki ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürmesini hedeflemiştir. İster hukukî ister ahlâkî alanda olsun, getirdiği bütün yasaklar fert ve toplumun huzur ve mutluluğunu sağlamaya yöneliktir. Huzur ve güven ortamını bekleyen tehlikelerin başında dilin muhafaza edilememesi gelmektedir. Bu sebeple âyet ve hadislerde dili korumak için birtakım emir ve yasakların yanında uyulması gereken genel prensipler de beyan edilmiştir.

Kötü sözden kaçınmak, kişiyi cehennem ateşinden koruduğu gibi kişinin yaptığı ibadetlerin kabul olmasına da vesile olur. Sevgili Peygamberimiz bu hususu şöyle beyan etmişlerdir:

مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُثْ ، وَلَمْ يَفْسُقْ ، رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ

“Kötü söz söylemeden ve büyük günah işlemekten hacceden kimse, annesinden doğduğu gündeki gibi günahsız olarak (evine) döner.”¹ Bu hadis-i şerifte hacca giden kişinin günahlarından kurtulmasının yolunun kötü sözden ve günah işlemekten sakınmak gibi iki hususa bağlanması dilimizi korumanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu husus, aynı inançtan; ancak farklı kültür ve ırktan çok sayıda insanın aynı mekânı paylaştığı bir sırada daha çok önem arz etmektedir. O halde hac ibadetini yerine getirmeye çalışırken Sevgili Peygamberimizin hem müjde hem de uyarı içeren bu sözlerini aklımızda tutmalı,

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Sabri AKPOLAT tarafından hazırlanmıştır.

¹ Buhârî, “Hac”, 4; Müslim, “Hac”, 438.

ağzımızdan çıkacak sözlerin kırıcı, incitici ve hakaret içeren sözler olmamasına dikkat etmeliyiz. Ayrıca bilmeliyiz ki, ağızdan çıkan güzel veya çirkin, hayır veya şer ne olursa olsun her söz kaydedilmektedir:

مَا يُلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

“İnsan bir söz söylemesin ki, yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın.”² Böylesine yakından bir takip, tespit ve denetime tabi olduğumuzu bilmek dilimize sahip olmamızı gerektirmektedir. Sevgili Peygamberimiz dili korumanın ya hayır konuşmak ya da sükût etmek gibi iki yolu olduğunu bildirmişlerdir:

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا ، أَوْ لِيَصْمُتْ

“Allah’a ve âhiret gününe inanan ya hayır söylesin ya da sussun.”³

Dilini tuttuğu, sözünü yuttuğu için zarar gören insan çok azdır. Fakat diline hâkim olmamak yüzünden kayba uğrayanların sayısını tespit etmeye imkân yoktur.

عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنِي بِأَمْرٍ أُعْتَصِمُ بِهِ قَالَ : قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ ، ثُمَّ اسْتَقِمْ . قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخَوْفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَالَ : هَذَا

Süfyân b. Abdullah (r.a.) şöyle dedi:

- Ey Allah’ın Resûlü! Bana kesinlikle yapmam gereken bir iş söyle dedim. Efendimiz, “Rabbim Allah’tır de, sonra dosdoğru ol!” buyurdu. Ben:

² Kâf, 50/18.

³ Buhârî, “Edeb”, 31, 85, “Rikak”, 23; Müslim, “İmân”, 74.

- Ey Allah'ın Resûlü! Hakkımda (zararını göreceğimden) en çok endişe ettiğin şey nedir, dedim. Efendimiz, o güzel dilini iliyle tuttu ve "İşte budur!" buyurdu.⁴

Dile hâkim olmak, onu meşru sınırlar içinde kullanmak, dünya mutluluğumuz için olduğu kadar âhîret mutluluğumuz için de vazgeçilmez şartlardandır. Sevgili Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى مَا يُلْقِي لَهَا بِالًا
يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ ، وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ
تَعَالَى لَا يُلْقِي لَهَا بِالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ .

"Kul, Allah'ın hoşnut olduğu bir sözü önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onun derecesini yüceltir. Yine bir kul Allah'ın gazabını gerektiren bir sözü hiç önemsemeksizin söyleyiverir de Allah onu bu sözü sebebiyle cehennemine atar."⁵

Bütün organlar ağızdan çıkacak sözlerin yönlendirici etkisinde ve sorumluluğu altındadır. Bu durum hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

إِذَا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ ، فَإِنَّ الْأَعْضَاءَ كُلَّهَا تُكْفِرُ اللِّسَانَ ، تَقُولُ : اتَّقِ
اللَّهِ فَيَنَا ، فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ : فَإِنِ اسْتَقَمَّتْ اسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجَتْ
اعْوَجَجْنَا

"İnsan sabahlayınca bütün organları dilin önünde saygıyla eğilir ve şöyle derler: Bizim haklarımızı korumakta Allah'tan kork. Biz ancak senin söyleyeceklerinle ceza görürüz. Biz, sana bağlıyız. Eğer sen doğru olursan, biz de doğru oluruz. Eğer sen eğrilir, yoldan çıkarsan biz de sana uyar, senin gibi oluruz."⁶

⁴ Tirmîzî, "Zühd", 61.

⁵ Buhârî, "Rikak", 23.

⁶ Tirmîzî, "Zühd", 61.

Genellikle insan konuşmayı sever. Ancak sözlerin ve konuşmaların hiç şüphesiz gerekli-gereksiz, güzel-çirkin, hayır-şer, yapıcı-kırıcı olanları vardır. Asıl görevi Allah'a kulluk olan, hayatı sınırlı, sonlu ve yaptıklarından sorumlu olan bizlerin son derece dikkatli olmamız gerekmektedir. Çok konuşmanın zararını Sevgili Peygamberimiz şöyle beyan buyurmuştur:

لَا تُكثِرُوا الْكَلَامَ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الْكَلَامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى
قَسْوَةٌ لِلْقَلْبِ ، وَإِنَّ أْبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ الْقَلْبُ الْقَاسِي

“Allah’ı anmaksızın çok konuşmayın. Allah’ın zikri dışında çok söz söylemek, kalbi katılaştırır. Katı kalpli olanların ise, Allah’tan en uzak kimseler olduğu kesindir.”⁷

Gıybet

Bir kimsenin arkasından, duyduğunda hoşlanmayacağı -dinî veya dünya işlerine, bedenine, ahlâkına, soyuna ait- bir eksiklik veya kusurunu söylemek gıybettir ve haramdır. Eğer söylenen şey o kimsede yoksa iftira edilmiş olur ki, bu daha büyük bir günahdır ve haramdır.

قال : أْتَدْرُونَ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : ذِكْرُكَ أَخَاكَ
بِمَا يَكْرَهُ . قِيلَ : أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ ؟ قَالَ : إِنْ كَانَ فِيهِ
مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهْتَهُ .

Peygamberimiz (s.a.s.) ashabına; “Gıybet nedir bilir misiniz?” diye sormuş, sahabe; “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” cevabını vermişler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.) gıybeti, “Kardeşini onun hoşlanmadığı bir nitelik ile anmandır” diye tarif etmiştir. Kendisine, “Kardeşimde dediğim nitelik varsa ne buyurursunuz?” denilmesi üzerine, “Eğer dediğin sıfat

⁷ Tirmizî, “Zühd”, 62.

kardeşinde varsa işte o zaman gıybet olur. Yoksa, ona bühitan ve iftira etmiş olursun” buyurmuştur.⁸

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةٍ كَذَا وَكَذَا قَالَ بَعْضُ الرُّوَاةِ : تَعْنِي قَصِيرَةً ، فَقَالَ :
لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُرِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزَجْتَهُ ، قَالَتْ : وَحَكَيْتُ لَهُ
إِنْسَانًا فَقَالَ : مَا أَحَبُّ أُنِي حَكَيْتُ إِنْسَانًا وَإِنَّ لِي كَذَا وَكَذَا.

Peygamberimizin eşi Hz. Âişe (r.a) anlatıyor:

Bir gün Hz. Peygambere, “Ey Allah’ın Elçisi! (Kısa boylu oluşunu kastederek) şöyle şöyle olan Safiye sana yeter” dedim. Bunun üzerine bana, “Ey Âişe! Öyle bir söz söyledin ki, eğer o söz denizin suyu ile karışsa herhalde onu ifsat eder, tadını ve kokusunu bozardı” buyurdu. Bir gün Hz. Peygambere bir insanı, davranışlarını taklit ederek anlattım. Bunun üzerine Allah’ın Elçisi, “Mukabilinde bana dünyayı verseler bile, bir insanı hoşlanmayacağı bir şey ile taklit ve tavsif etmeyi katiyen sevmem” buyurdu.⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de gıybet yasağı şöyle beyan edilmiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
أَخِيهِ مَيْتًا فَكِرْهُتُمْهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz

⁸ Müslim, “Birr”, 70, III, 2001; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40, V, 191-192.

⁹ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 40, V, 192-193.

*Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.*¹⁰ Bu âyet-i kerime arkadan çekiştirmeyi yasaklamakla kalmıyor, gıybetin çirkinliğini, iğrençliğini gözler önüne sererek onu, “ölmüş kardeşin etini yemeye” benzetiyor.

Gıybeti dinlemek de haramdır. Bir zarar doğurma ihtimali yoksa sözle veya fiili olarak gıybeti engel olmak, bu mümkün olmazsa gıybet edilen yeri terk etmek, bu da mümkün değilse gıybeti karşı bir hoşnutsuzluk duygusu içinde bulunmak gerekir.

Gıybeti yapılan kimse, hakkında yapılan gıybeti duyduğunda “ben de onun gıybetini yapayım” diyemez. Bu takdirde kendisi de gıybet eden kişinin konumuna düşmüş olur. Haksızlık yapanı ilgili mercilere şikâyet etmek, fetvâ sormak, insanları kötülüklerden korumak, kötülüğe engel olmak için destek aramak, lâkabıyla şöhret bulmuş birini lâkapla tanıtmak, zulüm ve ahlâksızlığı hayat tarzı haline getirenleri kınamak amacıyla aleyhinde konuşmak gıybet sayılmaz. Şahısların değil de topluluk ve grupların kusurlarını söylemek de gıybet sayılmamıştır. Gıybet edenin günahattan kurtulması için pişmanlık duyması, tövbe etmesi ve gıybetini yaptığı kimse ile helâlleşmesi gerekir.

Kovuculuk/Söz Taşımak

Kırıcı, üzücü, dargınlığa sebebiyet veren sözleri birinden diğerine taşımak anlamına gelen nemime/kovuculuk haramdır.

*“Diliyle iğneleyen, kovuculuk eden, iyiliği daima önleyen, aşırı giden, suç işleyen, çok yemin eden alçak zorbaya, bütün bunlar dışında bir de soysuzlukla damgalanmış kimseye, mal ve oğulları vardır diye aldırış etmeyin!”*¹¹ âyeti, kovuculuğu da kötü huylar arasında sayarak menetmiştir.

¹⁰ Hucurât, 49/12.

¹¹ Kalem, 68/10-14.

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ

“Kovucu cennete giremez”¹² hadisi de bunun büyük bir günah olduğunu göstermektedir.

Kovuculuk iki kişinin arasını bozma amacına dayalı olması sebebiyle gıybetten ayrılır. Çünkü gıybet, orada olmayan bir kimseyi hoşlanmayacağı bir şey ile anmaktır. Gıybette bozgunculuk maksadı bulunması şart değildir. Söz taşımak ise, insanların birbirleri hakkında söyledikleri sözlerin, onların yanında veya gıyabında aralarını bozmak için diğerine nakledilmesi amacıyla yapılır. Peygamberimiz (s.a.s.) ahabından herhangi biri hakkında hoşuna gitmeyecek bir söz, bir davranış, kötü bir huy anlatılmamasını, onlar hakkındaki iyi zannı yok edecek bir durumun olmamasını istemiş ve onlara şöyle buyurmuştur:

لَا يُبَلِّغُنِي أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِي عَنْ أَحَدٍ شَيْئًا ، فَإِنِّي أَحِبُّ أَنْ أَخْرَجَ
إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ

“Kimse bana ahabımdan birinden (canımı sıkacak) bir söz getirmesin. Çünkü ben, karşınıza zihnimde hiç bir şey olmadan çıkmayı seviyorum.”¹³

Sevgili Peygamberimiz, kabirde azap gören iki kişinin azap görme sebeplerini şöyle açıkladılar:

إِنَّهُمَا يُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ، بَلِ إِنَّهُ كَبِيرٌ : أَمَّا أَحَدُهُمَا ، فَكَانَ
يَمِشِي بِالتَّمِيمَةِ ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ

¹² Buhârî, “Edeb”, 50, VIII, 86; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 38, V, 190; Tirmîzî, “Birr”, 79, IV, 375.

¹³ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 33, V, 183.

“Bu ikisi, kendilerince büyük olmayan birer gûnahtan dolayı azap görüyor. Evet, aslında (günahları) büyüktür. Biri kovuculuk yapardı. Diğeri ise, idrarından sakınmaz, iyice temizlenmezdi.”¹⁴

Yalan Söylemek

Dinimiz toplum barışına zarar veren her türlü kötülüğü yasaklamakla birlikte, gerek âyetlerde gerekse hadislerde yalan konusunda oldukça ağır ifadeler vardır. Bunun sebebi de yalanın “bütün kötülüklerin anası” olmasıdır. Bu sebeple Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَصْدُقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صَدِيقًا ، وَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لِيَكْذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا

“Şüphesiz ki sözde ve işte doğruluk hayra ve üstün iyiliğe yöneltir. İyilik de cennete iletir. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında siddik (doğrucu) diye kaydedilir. Yalancılık yoldan çıkmaya (fucûr) sürükler. Fucûr da cehenneme götürür. Kişi yalancılığı meslek edinince Allah katında çok yalancı (kezzâb) diye yazılır.”¹⁵

Kur’an ve hadislere göre yalan bir münafıklık alametidir. Rabbimiz şöyle buyurur:

إِذَا جَاءَكَ الْمُتَنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُتَنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ

“(Ey Muhammed!) Münafıklar sana geldiklerinde, ‘Senin, elbette Allah’ın peygamberi olduğuna şahitlik ederiz’ derler. Allah senin, elbette kendisinin peygamberi olduğunu biliyor.

¹⁴ Buhârî, “Vudû”, 55, 56, “Cenâiz”, 82, “Edeb”, 49.

¹⁵ Buhârî, “Edeb”, 69; Müslim, “Bir”, 103-105.

(Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduklarına elbette şahitlik eder.”¹⁶

Sevgili Peygamberimiz bu hususu şöyle beyan etmektedir:

أَرْبَعٌ مِنْ كُنَّ فِيهِ ، كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا ، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ حَـصَلَةٌ مِنْهُنَّ ،
كَانَتْ فِيهِ حَـصَلَةٌ مِنْ نِفَاقٍ حَتَّى يَدْعَهَا : إِذَا أُوتِيَ خَانَ ، وَإِذَا
حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا عَاهَدَ عَدَرَ ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ .

“Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münafık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terk edinceye kadar o kişide münafıklıktan bir sıfat bulunmuş olur: Kendisine bir şey emanet edildiği zaman ona ihanet eder. Konuştuğunda yalan söyler. Söz verince sözünden döner. Düşmanlıkta haddi aşar, haksızlık yapar.”¹⁷

Malayani/Boş Söz Söylemek

Malayani, insanın ne kendisine ne de başkalarına, dünyada ve âhirette yarar sağlamayacak olan gereksiz, boş söz ve davranışlarına denir. Bir hadiste,

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ

“Kişinin yararsız şeyleri terk etmesi, müslümanlığının güzel oluşundandır.”¹⁸ buyurulmuştur. Kişinin yararsız şeylerle uğraşması, zamanını ve gücünü abes şeylerle tüketmesi bir israftır. Bir hadiste,

لَا تَزُولُ قَدَمَا عَبْدٍ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيْمَ أَفْتَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيْمَ
فَعَلَ فِيهِ ، وَعَنْ مَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ ، وَفِيمَ أَنْفَقَهُ ، وَعَنْ جِسْمِهِ فِيْمَ
أَبْلَاهُ

¹⁶ Münafikûn, 63/1.

¹⁷ Buhârî, “İmân”, 24, “Mezâlim”, 17, “Cizye”, 17; Müslim, “İmân”, 106.

¹⁸ Tirmizî, “Zühd”, 11.

“Kişi dört Őeyden hesaba çekilmedikçe Allah’ın huzurundan ayrılmaz. Ömrünü nerede tükettiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından, gençliğini ne ile geçirdiğinden, bedenini ne ile eskittiğinden.”¹⁹ buyurulmak suretiyle bu konuya dikkatimiz çekilmektedir.

---

¹⁹ Tirmîzî, “Kıyame”, 1.